

TÜKETİCİLER, SATICILAR ve BANKALAR AÇISINDAN TÜKETİCİ KREDİLERİNİN FAYDA ve SAKINCALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Yrd. Doç. Dr. Erdal DEMİRHAN*

ÖZET

Tüketici kredileri; tüketiciler, satıcılar ve bankalar açısından faydalı özelliklere sahip olduğu gibi sakıncalı özelliklere de sahiptir. Bu tür kredilerin faydalı ve sakıncalı özellikleri karşılaştırıldığında sakıncalı özellikleri daha az bulunmaktadır. Diğer yandan tüketici kredilerinin sakıncasını azaltmak için tüketicilerin, satıcıların ve bankaların bir takım önlemler alması gerekmektedir.

ABSTRACT

Consumer credits have inconvenient peculiarities as well as having beneficial peculiarities for consumers, sellers and banks. These types of credits have fewer inconvenient features than beneficial features when they are compared with each other. Moreover; consumers, sellers and banks should take some measures in order to prevent the inconvenients of the consumer credits.

GİRİŞ

Tüketici kredileri ticari amaçlar dışında bireylere mal hizmet alımları için nakit ihtiyaçlarını karşılamak ve daha sonra belirli koşullarda geri ödenmek üzere bankalarca kullanılan kredilerdir. Bu anlamda tüketici kredileri; özel ve tüzel kişilerin ticari amaçla kullandıkları kredileri içermemektedir. Tüketici kredileri ekonomik özellikleri açısından ticari ve sınai kredilerden farklı bir yapıya sahiptir. Ticari ve sınai kredilerinde amaç ticaret ve üretim hacminin artırılarak nihai karın azamileştirilmesiyle, tüketici kredilerindeki amaç bankaya başvuran bir müşterinin ihtiyaç duyduğu mal ve

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

hizmetleri satıcı firmadan peşin olarak satın alma imkanına kavuşturulmasıdır.

Özellikle 1988 yılından itibaren ülkemizde de yoğun biçimde görülen tüketici kredisi uygulamalarının; tüketiciler, satıcılar ve bankalar açısından yaralı ve sakıncalı özellikleri bulunabilmektedir. Bu çalışma söz konusu özelliklerin ortaya konmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışmada tüketici kredilerinin; tüketiciler, satıcılar ve bankalar açısından fayda ve sakıncaları ayrı ayrı ele alınıp incelenecektir. Bu şekilde tüketici kredilerine taraf olan birimlerin tüketici kredisi uygulaması sonucundaki muhtemel kayıpları veya kazançları ortaya konacaktır. Ayrıca, çalışmada bahsedilen hususlar bankaların tüketicilere doğrudan kullandığı nakit kredilerle ilgili olup, satıcı firmanın tüketiciye açtığı bir çeşit kredi olan taksitli satışlarla ilgili açıklamaları kapsamamaktadır.

I. TÜKETİCİ KREDİLERİNİN TÜKETİCİLER AÇISINDAN FAYDA ve SAKINCALARI

Tüketiciler, tüketici kredisi kullanmak suretiyle ilerdeki yıllarda sahip olacakları ürünlere bugünden sahip olma imkanına kavuşurlar. Zira, tüketiciler beyaz eşya, ev eşyası, elektronik eşya, eğitim, turizm ve seyahat harcamalarını, çeşitli toplantı ve davet harcamalarını, otomobil, kamyonet, pikap alımlarını, belirli bir kullanım alanını geçmeyen hazır konut alımlarını ve çok değişik türdeki harcamalarını tüketici kredisi kullanarak gerçekleştirebilirler.¹ Bu bağlamda tüketici kredisinin tüketiciye sağladığı en önemli fayda; kredi kullanmadığı zaman satın alamayacağı veya satın almak için beklemek zorunda kalacağı mal ve hizmetleri tüketici kredisi kullanmak suretiyle satın alma imkanına kavuşmasıdır.

Tüketici kredisi kullanan kişiler peşin para ile alışveriş etmenin sağladığı bir takım avantajlardan faydalanırlar. Bu avantajlardan biri peşin para ile yapılacak alışverişin tüketicilerin pazarlık gücünü artırmasıdır. Bu sayede tüketiciler satın alabilecekleri mal ve hizmetlerin fiyatlarında indirim yaptırma imkanına kavuşurlar. Bir başka avantaj, tüketicilerin fiyat artışlarından korunmasıyla ilgilidir.

¹ Erhan BİRGİLİ, "Bankalarca Uygulanan Bireysel Tüketici Kredileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.VI, Sayı 1, 1991, ss. 182-183.

Ekonomik koşullarda meydana gelen bozulmalar neticesinde kişilerin gelirleri reel olarak gerilemekte ve bir çok dayanıklı tüketicim malının peşin alımı zor hatta imkansız hale gelmektedir.² Tüketiciler satın almak istedikleri ürünleri tüketici kredisi kullanarak temin ettiklerinde, özellikle enflasyonun sürekli bir hal aldığı ekonomilerde, enflasyon neticesinde ortaya çıkan fiyat artışlarından etkilenmeyerek o malı satın alma imkanına kavuşurlar. Ayrıca tüketiciler, tüketici kredisi vasıtasıyla daha az maliyetle kredi kullanma imkanına da kavuşurlar. Burada kıyaslamaya konu olan bankaların kullandırdığı tüketici kredileri ile satıcıların uyguladığı taksitli satışlardır. Satıcılar taksitli yaptıkları satışlarda, işletme giderlerinin ve kendi kar paylarının yanı sıra, bankalardan kendilerinin kullandığı ticari kredilerin maliyetlerini de satış fiyatına eklemektedirler. Bu ise tüketiciye ek bir külfet yüklemektedir. Tüketici kredisi kullanmak suretiyle söz konusu ek külfet ortadan kaldırılmaktadır. Diğer yandan, satıcılar peşin alımlarda belli oranlarda satış indirimleri uygulayabilmektedir. Bu durumlarda tüketici kredisi kullanan kişiler satış indiriminden de faydalanma imkanına sahip olurlar.³

Tüketici kredisinin tüketiciler açısından bir takım sakıncaları bulunabilmektedir. Tüketici kredisinin sağladığı satın alma kolaylığı, kişinin satın alma arzusunu artırarak ekonomik gücünün üzerinde borçlanmasına yol açabilir. Zira; satın alma önceliklerine göre yapılmış olan ihtiyaç listesinde, tüketici kredisi ile satın alınabilecek mal ve hizmetler, daha gerekli olan ihtiyaçlar ikinci plana atılarak ilk sıraya geçer. Bu da kişinin tasarruflarından maksimum fayda sağlamasını engelleyebilir. Tüketici kredisinin bir diğer sakıncası tüketicilerin gelecekte yapacakları tasarrufları bugünden harcamasıyla ilgilidir. Bu durum tüketicilerin gelecekteki likiditesini ve finansal varlıklara yatırım yapma yeteneğini azaltmaktadır.⁴

2 Nurhan AYDIN, “Tüketici Kredilerinin Gerçek Maliyetini Bilebiliyor muyuz?”, *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 24 (Kasım/Aralık 1990), s.21.

3 Arzu İMREN, *Tüketici Kredileri*, İstanbul, 1994, s.47.

4 Cevat SARIKAMIŞ, “Taksitli Satışlar Tüketici Kredisi ve ABD Tecrübesi”, *Taksitli Satışlar Finansman Ortaklıkları ve Tüketici Kredileri (Seminer Kitabı)*, İTO yayını, İstanbul, 1988, s.32.

Tüketici kredisi talebinde bulunan tüketiciler yüklenecekleri faizin araştırılmasından çok, taksit miktarının ve sürelerinin uygunluğu konusuna önem vermektedirler. Tüketiciler kullandıkları tüketici kredisi geri ödemesini basit faiz hesabına göre yapmaktadırlar. Oysa, tüketici kredilerinin geri ödenmesinde bileşik faiz prensibi işlemektedir. Bir diğer ifadeyle, her dönem sonunda o dönem faizinin de anaparaya eklenerek, sonraki dönemin faizinin bu tutar üzerinden hesaplanması gerekmektedir.⁵ Diğer yandan tüketici kredisi kullanan tüketicilerin faiz pazarlık gücünün bulunmaması da belirtilmesi gerekmektedir. Bu faktörler göz önüne alındığında, tüketicilerin kullandıkları tüketici kredilerinin faizleri ile ilgili olarak yanılığa düşmeleri söz konusu olabilmekte, bu ise tüketiciler açısından sakınca doğurmaktadır

II. TÜKETİCİ KREDİLERİNİN SATICILAR AÇISINDAN FAYDA ve SAKINCALARI

Tüketici kredisinin satıcılara sağladığı en büyük avantaj, sattıkları malın parasını peşin olarak tahsil etmeleridir. Taksitli satış vasıtasıyla, malların tüketiciler tarafından satın alınmasını daha cazip hale getirmeye çalışan satıcılar, tüketici kredisi sayesinde nakit ihtiyaçlarını karşılamış olurlar. Buna paralel olarak satıcılar, mal ve hizmetlerin üreticilerden satın alınması aşamasında peşin para karşılığında iskontolu mal alma imkanına kavuşurlar.

Tüketici kredisini kullanan kişiler, mal ve hizmetlere olan toplam talebi artırarak satıcıların satışlarını yukarı çeker. Peşin satışların yükselmesi ise kar marjını artırarak satıcılar için fayda sağlar.⁶ Ayrıca; tüketici kredisinin banka sistemi dışında, taksitli satışlar yoluyla satıcılar tarafından sağlanması durumunda, satıcılar biriken alacakların tahsil edilememesi riski ile karşılaşabilir. Satıcıların bu riski giderebilmesi için, taksitli satışların etkin bir şekilde takip edilmesi ve sorunlu hesaplarla profesyonel şekilde ilgilenmesi gerekmektedir. Bütün bunlar satıcılara ek masraflar

⁵ AYDIN, a.g.m., s.23. ; Engin OKYAY, "Tüketici Kredisi Tüketicie Kaça Maloluyor?", *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 15 (Mayıs/Haziran 1989), s.21.

⁶ SARIKAMIŞ, a.g.m., s. 32.

yüklemektedir.⁷ Böylece tüketici kredileri; taksitli satışlarda senet takibi gibi külfetlere ve çeşitli işletme masraflarına katlanılmasının önüne geçerek satıcıların rahatlamasına yol açmaktadır.

Tüketici kredisinin banka sistemi içinde bireylere kullandırılması; işletme sermayesinin hiçbir zaman eksilmemesi gerektiği düşüncesinde hareket eden satıcıların işletme sermayesinin ve yatırımlarının gelişmesinde önemli bir etkidir. Tüketici kredisi uygulamasının bulunmadığı bir piyasada alıcılar, üretici veya pazarlamacı firmalar tarafından finanse edilmekte ve işlem şöyle gerçekleşmektedir:

- Üretici firma satışını kolay biçimde gerçekleştirebilmek için pazarlamacıya vade kolaylığı yolu ile bir finansman sağlamaktadır. Bu durumda üretici firma; kaynaklarının bir kısmından belirli bir süre için fedakarlıkta bulunacak, ya da eksilen kaynağının yerine bir finansman kurumundan kredi alması gerekecektir.
- Pazarlamacı firmanın, işletmesinin amacına uygun olarak daha fazla satış için tüketiciye bir takım avantajlar sağlaması gerekmektedir. Bu avantajların başında ise vadeli satış imkanı gelmektedir. Tüketiciye sağlanan vade kolaylığı bu defa pazarlamacı firmanın kendi kaynağından fedakarlığını, bir diğer ifadeyle kendi kaynaklarıyla tüketiciyi finanse etmesini ifade etmektedir.

Yukarıdaki süreçte, malını vadeli satan üretici veya pazarlamacı firma satılan malın yerine yenisini koymakta zorlanmaktadır. Alıcıyı finanse etmek için kullanılan kaynağın işletme içinde kalması durumunda bu kaynak işletmenin sermayesinin ve yatırımlarının gelişmesini sağlayacaktır. Tüketicilerin finansmanı için harcanan kaynaklar, enflasyonist ortamlarda işletmenin küçülmesi sonucunu da doğuracaktır. Tüketici kredisi devreye girdiğinde üretici ve satıcının üzerindeki finansman yükü ortadan kalkmaktadır. Bu bakımdan, tüketici kredisi; talep daralması meydana getirmeden yukarıdaki olumsuzlukların ortadan kaldırılması yönünde üretici ve

⁷ SARIKAMIŞ, a.g.m., s. 32.

satıcılara önemli bir fayda sağlamaktadır.⁸ Ayrıca, tüketici kredisinin banka sistemi içinde kullandırılmaması ve satıcı firmanın kredili satış yapmasına paralel olarak, satıcı firmanın portföyünde biriken müşteri senetlerini veya senetsiz alacaklarını aktifinden çıkaramaması durumunda, bu firmanın işletme sermayesi ihtiyacı artış gösterecektir. Bu ise; beraberinde artan işletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasındaki güçlüğü ve finans kaynaklarına başvurma zorunluluğunu, en sonunda ise mali bünye zayıflığını getirecektir.⁹

Tüketici kredisinin satıcılar açısından sakıncası; daha önce tüketiciler açısından olumlu bir özellik olarak gösterilen bireylerin pazarlık gücünün artmasıyla ilgilidir. Tüketici kredisi kullanarak peşin para ile alış veriş yapma imkanına kavuşan tüketici karşısında satıcı, satacağı malın fiyatı üzerinde önemli düşüşler sağlamak zorunda kalabilecektir. Diğer yandan peşin para ile yapılan alışveriş sonucunda satıcıların da üretici firmalar karşısında pazarlık yapma güçlerinin arttığı göz önüne alındığında, söz konusu sakıncanın çok fazla önemli olmadığı görülmektedir. Ancak bankacılık sisteminden kullanılan tüketici kredisinin, satıcılardan satın alınacak mal ve hizmetlerin fiyatını karşılayamaması ve geri kalan kısım için satıcının vade kolaylığı sağlaması durumunda, satıcı müşterisinin ödeme gücünü iyi analiz etmek zorundadır

III. TÜKETİCİ KREDİLERİNİN BANKALAR AÇISINDAN FAYDA ve SAKINCALARI

Tüketici kredisinin bankalara sağladığı en büyük fayda, bankacılıkta “Riski Yayımak” şeklinde ifade edilen temel prensibin, bankaların bu tür kredileri kullandırmak suretiyle gerçekleştirilmesine imkan vermesidir.¹⁰ Bankaların kullandırdıkları tüketici kredileri, ticari kredilere nazaran daha küçük meblağlarda olmaktadır. Bundan dolayı, kullandırılan tüketici kredilerinin geri ödenmemesi durumunda bankanın uğradığı zarar, ticari kredilerin geri ödenmemesi durumunda

⁸ Selahattin SESLİOĞLU, “Tüketici Kredileri”, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Sayı 124 (Haziran 1989), s.9.

⁹ SARIKAMIŞ, a.g.m., s.32.

¹⁰ Pelin ALPERGİN (der), *Bireysel Bankacılık*, TBB yayını no. 160, Ankara, 1990, s.12.

uğranılan zarardan daha az gerçekleşmektedir. Bankalar tüketiciler için kredi kullanarak riski tabana yayarken aynı zamanda riski azaltma amacındadırlar. Bankaların tüketici kredisini kullandıkları kişiler ise daha çok memurlar veya işçilerdir. Özellikle maaş ödemelerinin tüketici kredisini veren banka tarafından yapılması ve tüketici kredisinin geri ödenmemesi halinde, banka ödemede problem çıkartan müşterilerinden alacağını kolayca tahsil etme imkanına sahiptir.¹¹ Memur veya işçi olarak bir kamu kurumunda çalışıp sürekli gelire sahip olan kişilerin borçlarına daha bağlı oldukları düşüncesinde bulunan bankalar, riskin azaltılması için özellikle bu kesimlere hitap etme isteğindedir.

Bankalar tüketici kredisini kullanarak suretiyle müşteri portföylerini de genişletirler. Kendilerine tüketici kredisini almak için başvuruda bulunan müşterilerin diğer ihtiyaçlarını tespit ederek, çeşitli ürünlerini sunma imkanına kavuşurlar. Bu ise; bankaların karlarının artmasına neden olur. Ayrıca; bankalar, tüketicilerin her ay ödedikleri taksitleri yeniden tüketici kredisini olarak vermektedirler. Tüketici kredilerinde tüketiciler için dezavantaj teşkil eden tüketicinin faiz pazarlık gücünün bulunmaması, bankalar için bir avantaj oluşturmaktadır. Nitekim, belirli ihtiyaçlarını karşılamak için bankalara başvuran tüketiciler tüketici kredisinin faizi hakkında banka ile pazarlık yapma imkanına sahip değildir.

Tüketici kredileri; ekonomide ortaya çıkan durgunluk dönemlerinde ticari kredilerde meydana gelen azalmalar ve ticari kredilerin geri ödenmemesi dolayısıyla ortaya çıkan banka zararlarının hafifletilmesinde bir cankurtaran görevini üstlenirler. Bankalar bu dönemde mevduat şeklinde toplamış oldukları fonları tüketici kredisine kanallandırmak suretiyle zararlarını minimize etme yönünde davranırlar.

Tüketici kredisini kullandıran bankalar bir takım yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Bireysel bankacılık faaliyetleri çatısı altında toplanan tüketici kredileri, küçük meblağlarda kredi kullanan çok sayıda kredi kullanıcısının

¹¹ Recai ÇINAR, “Tüketici Kredisini Pazarlamasına İlişkin Gelişmeler Üzerine Bir Saha Araştırması”, *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 29, (Eylül /Ekim 1991), s.14.

izlenilmesini gerektirdiği için hem istihdam edilen personel, hem de tahsis edilen bilgisayar bakımından bankaların ticari kredilere göre daha fazla genel gider ayırmalarına yol açmaktadır. Bu ise; tüketici kredileri piyasasındaki genişlemeye paralel olarak, bankaların bireysel bankacılık departmanlarının genel giderlerini artırmalarını zorunlu kılmaktadır.¹² Ayrıca bankaların eksik bilgiyle kullandıkları tüketici kredilerini tahsil edememeleri durumunda risk ortaya çıkmaktadır. Sağlıksız uygulanan bir tüketici kredisi politikası, kredi kullandıran bankanın krediden doğabilecek kayıplarını artıracak, bu ise bankanın mali gücünün zayıflamasıyla birlikte kredi arzının düşmesine yol açabilecektir.¹³ Bankaların ortaya çıkabilecek riski azaltmaları durumunda, tüketici kredilerinin bankalara sağlayacağı karlarda artış olacaktır. Bunu yapabilmek için etkin bir denetim mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Bu da bankalara ek maliyetlerin yüklenmesi anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Ekonomik gelişmelere paralel olarak bir takım mal ve hizmetlere olan talep artışı, mal ve hizmetlerin finanse edilmesinde kullanılan tüketici kredilerinin önemini artırmaktadır. Tüketici kredilerinin; tüketiciler, satıcılar ve bankalar açısından faydalı özelliklere sahip olması yanında sakıncalı yönleri de bulunabilmektedir. Tüketici kredilerine taraf olan birimler; söz konusu kredileri kullanırken veya kullandırırken bu kredilerin fayda ve sakıncalarını iyi analiz etmek zorundadır. Bununla beraber tüketici kredilerinin faydalarının sakıncalarından daha ağır bastığı görülmektedir.

Tüketici kredilerinin tüketicilere sağladığı en büyük fayda; gelecekte satın alabilecek mal ve hizmetlerin beklenmeden bugünden satın alınmasına imkan vermesidir. Diğer yandan tüketicilerin basit faiz yanılığısına düşerek gücünün üzerinde borçlanmaya gitmesi, söz

¹² Adalet DEMİRÇELİK ve Sevdil YILDIRIM, "Tüketici Kredileri, Türkiye Uygulaması ve Bunlara Dayalı Menkul Kıymetleştirme Üzerine Bir Değerlendirme", (Yayınlanmamış Araştırma), SPK Araştırma Raporu no. AGD/9008, Ankara, 1990, s.14.

¹³ Pınar AYAROĞLU, "Tüketicinin Finansmanı: Riski Tabana Yaymak", *Bankacılar*, TBB yayını, Sayı 1 (Nisan 1990), s.52.

konusu kredilerin tüketiciler açısından önemli bir sakıncası olarak ortaya çıkmaktadır. Tüketici kredilerinin satıcılara sağladığı en büyük avantaj; peşin para ile mal satmaları dolayısıyla kar marjlarında meydana gelen yükselişlerdir. Tüketici kredilerinin bankalara sağladığı en büyük fayda ise; riskin tabana yayılması suretiyle bankaların karlılıklarının artmasına yol açmasıdır. Diğer yandan, tüketici kredilerinin izlenmesinde bankaların personel ve ekipman olarak yeterli seviyede bulunması ve çeşitli maliyetlere katlanması gerekmektedir.

Tüketici kredisi kullanan bireylerin bilinçli bir şekilde bu kredileri kullanması ve bankaların da tüketici kredileri ile ilgili olarak etkin bir denetim mekanizması kurması durumunda bu kredilerden sağlanan faydaların artacağı söylenilebilir. Diğer yandan tüketicilerin, tüketici kredilerini geçim sıkıntısına bir çare olarak görmeleri ve bankaların da toplamış oldukları mevduatları iyi bir şekilde incelemeyen tüketici kredilerine kanalize etmeleri durumunda bir takım problemlerin ortaya çıkacağı açıktır.

KAYNAKÇA

ALPERGİN Pelin (der), *Bireysel Bankacılık*, TBB yayını no. 160, Ankara, 1990.

AYAROĞLU Pınar, "Tüketicinin Finansmanı: Riski Tabana Yayılmak", *Bankacılar*, TBB yayını. Sayı 1 (Nisan 1990), ss. 50-63.

AYDIN Nurhan, "Tüketici Kredilerinin Gerçek Maliyetini Bilebiliyor muyuz?", *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 24 (Kasım/Aralık 1990), ss. 21-24.

BİRGİLİ Erhan, "Bankalarca Uygulanan Bireysel Tüketici Kredileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.VI, Sayı 1, 1991, ss. 180-190.

ÇINAR Recai, "Tüketici Kredisi Pazarlamasına İlişkin Gelişmeler Üzerine Bir Saha Araştırması", *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 29 (Eylül /Ekim 1991), ss. 13-19.

DEMİRÇELİK Adalet ve Sevdil YILDIRIM, "Tüketici Kredileri, Türkiye Uygulaması Ve Bunlara Dayalı Menkul Kıymetleştirme

Üzerine Bir Değerlendirme”, (Yayınlanmamış Araştırma), SPK Araştırma Raporu no. AGD/9008Ankara, 1990.

İMREN Arzu, *Tüketici Kredileri*, İstanbul, 1994.

OKYAY Engin, “Tüketici Kredisi Tüketiciye Kaça Maloluyor?”, *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Sayı 15 (Mayıs/Haziran 1989), ss. 19-22.

SARIKAMIŞ Cevat, “Taksitli Satışlar Tüketici Kredisi ve ABD Tecrübesi” *Taksitli Satışlar Finansman Ortaklıkları ve Tüketici Kredileri (Seminer Kitabı)*, İTO yayını, İstanbul, 1988, ss.31-38.

SESLİOĞLU Selahattin, “Tüketici Kredileri”, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Sayı 124 (Haziran 1989), ss. 9-10.